

Les regnes

(ALDC, VI, 1368. Les regnes)

La *regna* és la “corretja de la brida que, formant parell amb una altra, serveix per a governar el cavall o l’haveria” (DIEC); el mot, que s’usa generalment en pl., està documentat des del s. XII i prové del llat. vg. *RĒTĪNAS, der. de RĒTĪNĒRE ‘retenir’: el primer estadi evolutiu va ser *rednes* (< *rēden[ə]s), seguit de *rennes* 6, 13 i *regnes* (s. XIV), per dissimilació de -dn-, semblant a la de DI’ DOMINICUS > *didmenge* > ant. *digmenge* o a la de ANNA > *Anna* > *Agna* (veg. Veny, 2008 b); cf. les formes congèneres it. *retine*, port. *rédia*, gall. *renda*, cast. *rienda* (< *riedna*). La penetració del cast. explica *riendes*, amb diftongació de la E oberta del llat. vg., i les var. *arriendes*, amb pròtesi vocàlica, *rendes* 37, 64, 103 i *arrendes* 49, 53, per catalanització, i *ariendes* 104, 107, 111, 113, 115, 116, 118, 124, 128, 133, 135, 146, amb pas de la vibrant a la bategant. El ross. *guides* és tributari del fr. i l’alg. *güides* 85, de l’it. *guida*.

Tirandes s’ha format a partir de *tirantes* 141 (veg. *tirants* 38, 111, 153, 190), der. de *tirar* ‘fer força cap a si’, d’origen obscur, atret per *rendes/riendes* (cf. Veny, 2011 b); *estirandes* 11 s’ha homonimitzat amb *estirar*; *tiros* 148 és pres del cast. *Llongues* 65, 69, 83, 84, 126, 127 és el f. de *llong* (< LŌNGUS ‘llarg’), amb una estructura calcada del model *regnes*; es tracta d’un adjectiu esdevingut substantiu, avui arcaic davant la pressió de *llarg* (< LARGUS ‘abundant, considerable; liberal, generós’ → ‘llarg’), però que ha deixat altres supervivents com *llongada* ‘franja de sorra que l’onada del mar mulla’,

llongo ‘passa molt llarga’, *llonguet* ‘pa petit amb un solc’, topònims com *Calallonga* i antropònims com *Llonch*.

Veurem a continuació uns mots que són resultat de la interferència semàntica entre ‘regnes’ i ‘brida’ o ‘cabestre’. En realitat la *brida* (s. xv), d’origen incert, potser germànic, és pròpiament una ‘peça del guarniment que es col·loca al cap de l’animal, formada pel fre, les regnes i les corretges, i serveix per a guiar i controlar l’animal’; per a alguns inf., és sinònim de ‘regna’. El *cabestrillo* 41, 160 és un manlleu al cast., on és dim. de *cabestro*, pròpiament “el ramal o cordel que se ata a la cabezada de la caballeria para llevarla de él, o para atarla a la parte donde se quiere tener asegurada” (*Autoridades*); var. *cabestillos* 54, per dissimilació eliminatòria de líquides; *cabestrillos* 51, per dilació de la bategant. Una altra probable interferència amb el cast. de Múrcia i la Manxa (cf. *ALeCMan*, mapa 465) és *ramals*, amb evolució semàntica semblant al mot anterior: “*Ramal*. El cabo o punta que queda pendiente de alguna cuerda torcida, o cosa semejante” → “Por extensión se toma por la parte o división, que resulta y nace de alguna cosa, con relación y dependencia a ella, como ramas de ella” → “Se llama también el cabestro o ronzal, que está asido a la cabezada de la bestia” (*Autoridades*); var. *ramalillos*, *ramaleres* 183, 186-189. *Ronsal* 23, des de ‘cabestre’ (< *rançal* < àr. andalusí RASAN).

La distribució geogràfica es mostra generosa amb els manlleus: *riendes/arriendes* ocupa el bal. i una bona part del cat. peninsular, que és compartida amb *ramals* i *ramalillos* del val. i *guides* del ross., on conviu amb el genuí *regnes*.

Són mots normatius *regna*, *ramal*, *ramalera*, des del DOrt, 1917; *brida*, des del DGJ, 1932 (d’on és absent l’anterior *ramalera*).

